

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

રામ લભાયા

વિરુદ્ધ

દિલ્લી મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને અન્ય.

ફેબ્રુઆરી ૨૬, ૧૯૭૪

[એમ. એચ. બેગ, વાય. વી. ચંદ્રચૂડ અને આર. એસ. સરકારીયા,

ન્યાયમૂર્તિઓ]

પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ, ૧૯૫૪-કલમ ૧૦(૭) શું
નિર્દેશાત્મક છે કે અનિવાર્ય-તેની વ્યાપ્તિ.

અપીલકર્તા પર હળદરમાં વિદેશી સ્ટાર્ચની ભેળસેળ કરવા બદલ
પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ, ૧૯૫૪ની કલમ ૧૬(૭) હેઠળ ગુનાનો
આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા અપીલકર્તાને એવા કારણોસર
નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવેલ કે ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા સ્વતંત્ર સાક્ષીઓની

હાજરીમાં નમૂનો લેવામાં આવ્યો ન હતો, જેના કારણે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦(૭)ની અનિવાર્ય જોગવાઈઓનું અનાદર થયેલ છે. હાઈકોર્ટે નિર્દોષ મુક્તિનો હુકમ બાજુ પર રાખ્યો અને ઠેરવ્યું કે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦(૭)ની જોગવાઈઓ નિર્દેશાત્મક છે અને અનિવાર્ય નથી.

સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦(૭) જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર તેમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ ખંડ હેઠળ કોઈ કાર્યવાહી કરે છે ત્યારે તે આવી કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે સમયે ઉપસ્થિત રહેવા માટે એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓને બોલાવશે, અને તેની અથવા તેઓની સહીઓ લેશે. ૧૯૬૪ના સુધારા દ્વારા "જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી" શબ્દો, જે અસુધારિત કલમમાં હતા, તે કાઢી નાખવામાં આવ્યા હતા.

એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૧૦(૭) અનિવાર્ય હતી અને કારણ કે ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે કલમ દ્વારા જરૂરીયાત મુજબ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓની હાજરીમાં નમૂનો લીધો ન હતો, તેથી તેનું ઉદ્ધંધન દોષસિદ્ધિને દૂષિત કરશે,

હાઈકોર્ટે દ્વારા લાદવામાં આવેલી દોષસિદ્ધિને બહાલ રાખતા, આ કોર્ટ સમક્ષની અપીલમાં,

કોર્ટે ઠેરવેલ કે: એમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે "એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓ" નો અર્થ એક અથવા વધુ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓ થવો જોઈએ. કલમ ૧૦(૭) ના વિધાનિક ઇતિહાસને ધ્યાનમાં લેતા, પેટા-કલમમાં ઉલ્લેખિત

કોઈપણ જોગવાઈઓ હેઠળ કાર્યવાહી કરતી વખતે, ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે આવી કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે સમયે ઉપસ્થિત રહેવા માટે એક અથવા વધુ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓને બોલાવવા જ જોઈએ. જો કે, એ કહેવું યોગ્ય નથી કે તમામ સંજોગોને ધ્યાનમાં લીધા વિના પ્રાસંગિક સમયે એક અથવા વધુ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓની ગેરહાજરી ટ્રાયલ અથવા દોષસિદ્ધિને દૂષિત કરશે. કલમ ૧૦(૭) ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર પર જે જવાબદારી નાખે છે તે જ્યારે તે કાર્યવાહી કરે ત્યારે હાજર રહેવા માટે એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓને 'બોલાવવાની' છે.

હાલના કેસમાં ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે નમૂનો લેવાના સાક્ષી બનવા માટે નજીકના દુકાનદારોને બોલાવ્યા હતા. કોઈ સહકાર આપવા તૈયાર ન હતું. તેઓ ચોક્કસપણે તેમની હાજરીને ફરજિયાત બનાવી શક્યા ન હોત. આવા સંજોગોમાં, ફરિયાદપક્ષ સ્વતંત્ર સાક્ષીઓને ટાંકવાની તેની જવાબદારીમાંથી મુક્ત થયો હતો. ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓની હાજરી મેળવવામાં અસમર્થ હતા અને તેથી, તેઓ માત્ર તેમના સ્ટાફના સભ્યોની હાજરીમાં જ નમૂનો લેવા માટે પ્રેરાયા હતા. એ સમજવું પૂરતું સરળ છે કે દુકાનદારો ભાઈચારાના સંબંધોથી બંધાયેલા અનુભવી શકે છે પરંતુ કોઈ પણ કોર્ટ કાયદાની કામગીરીને નિષ્ફળ બનાવવાના પ્રયાસમાં સ્વતંત્ર સાક્ષીઓને દૂર રાખવાના ષડયંત્રને પ્રોત્સાહન આપી શકે નહીં.

બાબુલાલ હરગોવિંદદાસ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય [૧૯૭૧] સપ્લીમેન્ટરી એસ.સી.આર. ૫૩, અનુસરવામાં આવ્યું.

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસ્ડિક્શન: ૧૯૭૦ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯૨.

૧૯૬૬ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૯ માં દિલ્હી હાઈકોર્ટના તારીખ ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૭૦ ના જજમેન્ટ અને ઓર્ડર વિરુદ્ધ સ્પેશિયલ લીવ દ્વારા અપીલ.

અપીલકર્તા તરફે એમ. કે. રામમૂર્તિ અને વિનીત કુમાર.

સામવાળા તરફે હરદયાલ હાર્ડી, બી. પી. મહેશ્વરી અને એન. કે. જૈન.

કોર્ટે ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ ચંદ્રચૂડ દ્વારા આપવામાં આવેલ.

ચંદ્રચૂડ, ન્યાયમૂર્તિ: ૩૧ જુલાઈ, ૧૯૬૫ ના રોજ દિલ્હી મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે મોરે સરાઈ રોડ પર આવેલી અપીલકર્તાની દુકાનમાંથી હળદરનો નમૂનો લીધો હતો. પબ્લિક એનાલિસ્ટે પ્રમાણિત કર્યું કે હળદરમાં ૨૫ ટકાની હદ સુધી વિદેશી સ્ટાર્ચ હોવાના કારણે અપીલકર્તા સામે પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ, ૧૯૫૪ની કલમ ૧૬ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૭ હેઠળ વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ, દિલ્હી સમક્ષ ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી હતી. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે અપીલકર્તાને માત્ર એવા કારણોસર નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા કે હળદરનો નમૂનો ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા સ્વતંત્ર સાક્ષીઓની હાજરીમાં લેવામાં આવ્યો ન હતો, જેના કારણે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦(૭)ની "અનિવાર્ય જોગવાઈઓ" નું અનાદર થયું હતું. નિર્દોષ મુક્તિનો

હુકમ દિલ્હી હાઈકોર્ટ દ્વારા અપીલમાં બાજુ પર રાખવામાં આવ્યો હતો, જેણે પોતાના અગાઉના ચુકાદાને અનુસરીને એવો અભિપ્રાય લીધો હતો કે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦(૭)ની જોગવાઈઓ નિર્દેશાત્મક છે અને અનિવાર્ય નથી. સ્પેશિયલ લીવ દ્વારા કરવામાં આવેલી આ અપીલ હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે નિર્દેશિત છે જેણે અપીલકર્તાને ભેગસેળયુક્ત ખાદ્ય પદાર્થ વેચવાના ગુના માટે દોષિત ઠેરવ્યો હતો અને તેને છ મહિનાની કેદની સજા ભોગવવા અને રૂ. ૧૦૦૦ નો દંડ ચૂકવવાનો હુકમ કર્યો હતો.

અપીલકર્તા વતી એવો આગ્રહ રાખવામાં આવ્યો છે કે પબ્લિક એનાલિસ્ટનો અહેવાલ એમ નથી કહેતો કે ૨૫ ટકા સ્ટાર્ચની હાજરી હળદરની પ્રકૃતિ, પદાર્થ અથવા ગુણવત્તા પર હાનિકારક અસર કરે છે અને તેથી ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા લેવામાં આવેલ નમૂનો સદર અધિનિયમની કલમ ૨(i)(બી) ના અર્થમાં ભેગસેળયુક્ત કહી શકાય નહીં. આ દલીલનો ટૂંકો જવાબ એ છે કે પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન ૩૯સ, ૧૯ curr_year ના નિયમ ૪૪ માં જોગવાઈ છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ "કોઈપણ વિદેશી પદાર્થ ધરાવતી" હળદર વેચશે નહીં. પબ્લિક એનાલિસ્ટનો અહેવાલ દર્શાવે છે કે નમૂનામાં કુદરતી નહીં પરંતુ "વિદેશી સ્ટાર્ચ" હતો. સદર અધિનિયમની કલમ ૭(૪) જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ સદર અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈ અથવા તેના હેઠળ બનાવેલા કોઈપણ નિયમના ઉલ્લંઘનમાં ખાદ્ય પદાર્થની કોઈપણ વસ્તુનું વેચાણ

કરશે નહીં. વિદેશી સ્ટાર્ચ ધરાવતી હળદરનું વેચાણ નિયમ ૪૪(એચ) ના ઉદ્ધંધનમાં છે અને તેથી તે સદર અધિનિયમની કલમ ૭(૪) હેઠળ ગુનો છે.

અપીલકર્તાના વકીલ દ્વારા એ સંજોગો પર ખૂબ જ આધાર રાખવામાં આવેલ કે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦(૭) દ્વારા જરૂરીયાત મુજબ ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓની હાજરીમાં નમૂનો લીધો ન હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે કલમ ૧૦(૭) અનિવાર્ય છે અને તેનું ઉદ્ધંધન દોષસિદ્ધિને દૂષિત કરશે.

કલમ ૧૦(૭) જોગવાઈ કરે છે:

"જ્યાં ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ), પેટા-કલમ (૨), પેટા-કલમ (૪) અથવા પેટા-કલમ (૬) હેઠળ કોઈ કાર્યવાહી કરે છે, ત્યારે તે આવી કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે સમયે ઉપસ્થિત રહેવા માટે એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓને બોલાવશે અને તેની અથવા તેઓની સહીઓ લેશે."

એમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે "એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓ" નો અર્થ એક અથવા વધુ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓ થવો જોઈએ. પેટા-કલમ (૭) નો વિધાનિક ઇતિહાસ આગળ દર્શાવે છે કે ઓછામાં ઓછું, જ્યારે ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર પેટા-કલમમાં ઉદ્દેખિત કોઈપણ જોગવાઈઓ હેઠળ કાર્યવાહી કરે ત્યારે તેણે એક અથવા વધુ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓની હાજરી મેળવવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

૧૯૬૪ ના અધિનિયમ XLIX દ્વારા તેના સુધારા પહેલા, પેટા-કલમ (૭) આ પ્રમાણે હતી:

"જ્યાં ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ)..... હેઠળ કોઈ કાર્યવાહી કરે છે, ત્યારે તે જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી આવી કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે સમયે ઉપસ્થિત રહેવા માટે ઓછામાં ઓછી બે વ્યક્તિઓને બોલાવશે અને તેમની સહીઓ લેશે."

૧૯૬૪ ના સુધારા દ્વારા, "જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી" શબ્દો કાઢી નાખવામાં આવ્યા હતા. આ લોપ સ્વાભાવિક રીતે જ એ દલીલને તર્કસંગતતા આપે છે કે કલમ ૧૦(૭) ની જોગવાઈઓ અનિવાર્ય છે અને ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર, કોર્પોરેશન ઓફ કાલીકટ વિરુદ્ધ વિન્સેન્ટ અને અન્ય (૧) અને રામ સરૂપ તારા ચંદ વિરુદ્ધ રાજ્ય (૨) માં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે.

અમે અભિપ્રાય ધરાવીએ છીએ, ખાસ કરીને કલમ ૧૦(૭) ના વિધાનિક ઇતિહાસને ધ્યાનમાં લેતા, કે પેટા-કલમમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ જોગવાઈઓ હેઠળ કાર્યવાહી કરતી વખતે, ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે આવી કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે સમયે ઉપસ્થિત રહેવા માટે એક અથવા વધુ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓને બોલાવવા જ જોઈએ. જો કે, અમે એ વાત સાથે સંમત થવા અસમર્થ છીએ કે, તમામ સંજોગોને ધ્યાનમાં લીધા વિના, પ્રાસંગિક સમયે એક અથવા વધુ સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓની ગેરહાજરી ટ્રાયલ અથવા દોષસિદ્ધિને દૂષિત કરશે. કલમ ૧૦(૭)

ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર પર જે જવાબદારી નાખે છે તે જ્યારે તે કાર્યવાહી કરે ત્યારે હાજર રહેવા માટે એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓને 'બોલાવવાની' છે. હાલના કેસના તથ્યો દર્શાવે છે કે ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટરે નમૂનો લેવાના સાક્ષી બનવા માટે નજીકના દુકાનદારોને બોલાવ્યા હતા પરંતુ કોઈ સહકાર આપવા તૈયાર ન હતું. તેઓ ચોક્કસપણે તેમની હાજરીને ફરજિયાત બનાવી શક્યા ન હોત. આવા સંજોગોમાં, ફરિયાદપક્ષ સ્વતંત્ર સાક્ષીઓને ટાંકવાની તેની જવાબદારીમાંથી મુક્ત થયો હતો. બાબુ લાલ હરગોવિંદદાસ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય (૩) માં આ કોર્ટ દ્વારા એ નોંધ્યા પછી ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૦(૭) માં ૧૯૬૪ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, તેનું પાલન ન કરવાથી ટ્રાયલ દૂષિત થશે નહીં અને કારણ કે ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર ગુનાના ભાગીદારની સ્થિતિમાં ન હતા, તેથી તેમની એકલી સાક્ષી, જો માનવામાં આવે તો, દોષસિદ્ધિને ટકાવી રાખી શકે છે. કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે આનો અર્થ કલમ ૧૦(૭) માં હિતકારી જોગવાઈનું પાલન કરવાની જરૂરિયાતને ઓછી કરવાનો ન સમજવો જોઈએ જે ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા સંભવિત અતિરેક અથવા અયોગ્ય પ્રથાઓના આરોપો સામે રક્ષણ તરીકે ઘડવામાં આવી હતી.

(૧) આઈ.એલ.આર. [૧૯૬૬] (૨) કેરળ ૫૫૧. (૨) એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ પંજાબ ૩૬૬. (૩) [૧૯ cell_num] સપ્લીમેન્ટરી એસ.સી.આર. ૫૩.

અગાઉ જણાવ્યા મુજબ ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર સ્વતંત્ર વ્યક્તિઓની હાજરી મેળવવામાં અસમર્થ હતા અને તેથી તેઓ માત્ર તેમના સ્ટાફના સભ્યોની હાજરીમાં જ નમૂનો લેવા માટે પ્રેરાયા હતા. એ સમજવું પૂરતું સરળ છે કે દુકાનદારો ભાઈચારાના સંબંધોથી બંધાયેલા અનુભવી શકે છે પરંતુ કોઈ પણ કોર્ટ કાયદાની કામગીરીને નિષ્ફળ બનાવવાના પ્રયાસમાં સ્વતંત્ર સાક્ષીઓને દૂર રાખવાના ષડયંત્રને પ્રોત્સાહન આપી શકે નહીં.

જો કે, અપીલકર્તાની દોષસિદ્ધિને બહાલ રાખતી વખતે, અમે હાઈકોર્ટ દ્વારા લાદવામાં આવેલી સજાને માન્ય રાખવા વલણ ધરાવતા નથી પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન રૂલ્સ, ૧૯૮૮ curr_year નો નિયમ ૫ જોગવાઈ કરે છે કે સદર નિયમોના પરિશિષ્ટ બી માં નિર્દિષ્ટ વિવિધ ખાદ્ય પદાર્થોની ગુણવત્તાના ધોરણો તે પરિશિષ્ટમાં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ હોવા જોઈએ. નિયમ એ.૦૫.૨૦.૦૧ જે જુલાઈ ૮, ૧૯૬૮ ના રોજ અમલમાં આવ્યો હતો તે દર્શાવે છે કે હળદર પાવડરમાં વજન પ્રમાણે ૬૦ ટકાથી વધુ સ્ટાર્ચ હોવો જોઈએ નહીં. એ સાચું છે કે આ નિયમ પ્રશ્નગત ગુનાની તારીખ પછી અમલમાં આવ્યો હતો, પરંતુ સજાના પ્રશ્ન પર આ સંજોગ અપ્રસ્તુત નથી. કોર્પોરેશનના વકીલે પણ વાસ્તવિક સજા માટે આગ્રહ રાખ્યો ન હતો. સંજોગોમાં, કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત લઘુત્તમ સજાના સ્થાને રૂ. ૧૦૦૦ ના દંડની સજા કેસની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરશે. અમને જણાવવામાં આવ્યું છે કે અપીલકર્તાએ દંડ ચૂકવી દીધો છે.

તેથી અમે દોષસિદ્ધિના હુકમને બહાલ રાખીએ છીએ પરંતુ ઉપર જણાવ્યા
મુજબ સજામાં ફેરફાર કરીએ છીએ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.